

РЕФЕРАТ ЯК ОДИН З ОСНОВНИХ ВИДІВ ДОКУМЕНТНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПРОДУКЦІЇ

Створення інформаційної продукції у сфері науково-інформаційної діяльності потребує лише згортання первинної інформації з вихідних документів до рівня вторинно-документальної інформації. Тому, на думку вчених, для забезпечення користувачів інформацією «достатньо створювати згорнуту інформаційну модель окремого документа (інформаційний реферат, анотацію, бібліографічний опис) або згорнуту інформаційну модель певного масиву документів (реферативний журнал, бібліографічний посібник)» [1, с. 27]. Основним принципом створення таких інформаційних документів є збереження семантичної адекватності інформації незалежно від її формальних перетворень. Метою нашого дослідження є розкриття особливостей реферату як широко розповсюдженої письмової форми отримання інформації.

Реферування як один із найпоширеніших видів науково-інформаційної діяльності дозволяє в сучасному величезному потоці інформації за порівняно короткий термін відібрати потрібну інформацію з певної галузі суспільного життя. Дослідженням питання реферування документів займалися такі вчені, як Д. Блюменау, В. Бондарь, М. Брискман, А. Вейзе, В. Воронков, А. Гончаренко, А. Гречихін, Л. Дубровіна, В. Ефременкова, Г. Жданова, А. Коваль, А. Кубах, Н. Кушнарєнко, Р. Карташов, І. Коханова та багато інших.

Історія існування реферату як інформаційного документа налічує понад три століття. Велика кількість дефініцій поняття «реферат», які трапляються в сучасній літературі з теорії та практики реферування, зумовлена комплексним характером завдань, поставлених під час дослідження цього виду інформаційних документів. Семантична повнота цих визначень залежить від кількості найважливіших ознак, що використовують автори для розкриття змісту цього поняття. До них належать такі ознаки, як «обсяг, семантична відповідність первинному документу, структура реферату та його текстової частини, функціональна спрямованість стилю викладання тощо» [2, с. 31].

З приводу виникнення терміну «реферат» існують різні погляди. Є думка, що реферат («referat») походить від слова «refiere», тобто повідомляти, доповідати [6, с. 203]. За іншою – термін «реферат» («abstract») був розповсюджений в англійській літературі в середні віки (VII-XI ст.) від «abstractos» у значенні «to draw away» – виведений, виключений [6].

Реферат вважається багатофункціональним вторинним документом. Він виконує безліч функцій: інформативну та науково-комунікативну, прогностичну, довідкову й адресну, індексування й індикативну. Відповідно до завдань реферат може надавати необхідну систематизовану фактографічну інформацію, оцінювати, узагальнювати, синтезувати її, рекомендувати найбільш нові, цінні та корисні повідомлення для конкретного користувача.

Реферат має велике значення і для користувачів. Цей вторинний документ прискорює відбір документів, призначених для використання;

забезпечує підвищення ступеня точності, повноти інформації; дає можливість оперативного інформування споживачів; полегшує процес індексації та класифікації документів; є засобом поточного інформування щодо нових досягнень науки і техніки.

Центральне положення реферату в системі наукової комунікації не похитнулося й після широкого впровадження в інформаційну технологію засобів обчислювальної техніки. Реферат міцно посів місце основного уніфікованого опису первинного документа в автоматизованих пошукових системах.

На думку сучасного дослідника М. Сороки, в системі наукової комунікації реферат є основною інформаційно-комунікативною одиницею, що зумовлено його споживчими властивостями. Учений виділяє такі властивості цього документа:

- серед усіх видів вторинних інформаційних документів реферат вирізняється найбільшою інформативністю в розкритті змісту першоджерела;

- використання реферату для пошуку поточної або ретроспективної інформації дає змогу зекономити до 90 % часу, необхідного в разі звернення до первинних документів;

- форма подання інформації у вигляді реферату зручніша для тривалого зберігання у фондах довідково-інформаційних, полегшує та прискорює підготовку інформаційних видань і створення інформаційних масивів – рефератів;

- у деяких випадках реферат може замінити першоджерело [5, с. 156].

Залежно від змістовних і формальних характеристик, від цільової і адресної спрямованості реферати прийнято поділяти на інформативні та реферативні. В одних випадках вимагається реферат, в якому викладався б основний зміст первинного документа, в інших, – реферат, у якому зазначалося б лише те, що і як (у якій мірі) розглянуто в тому самому документі. Хоч кожний із них виконує всі основні функції, властиві реферату, проявляються вони по-різному. Для одних рефератів «домінуючим є інформативність, для інших – описовість, індикативність» [3, с. 15]. Необхідність в інформативному чи індикативному рефератах перш за все зумовлено різницею в інформаційних потребах, які поділяються на потреби щодо відомостей про джерела необхідної наукової інформації і потреби в самій науковій інформації.

Інформативний реферат найповніше розкриває зміст документа, передає важливі фактичні й теоретичні відомості. Інформативність реферату досягається внаслідок скороченого викладення змісту першоджерела. У такому рефераті має бути вказано предмет дослідження і мету роботи, вміщено дані про методи та умови дослідження, висвітлено результати чи пропозиції автора щодо їх застосування, наведено основні характеристики нових технологічних процесів, технічних виробів, нову інформацію про відомі явища, предмети тощо. Послідовність викладу матеріалу – це основна вимога, що висувається до такого реферату. Інформативний реферат може виконувати увесь комплекс притаманних рефератам функцій. Отже, інформативний реферат містить фактографічну інформацію, тобто слугує джерелом відомостей про наукові факти.

Індикативний реферат містить відомості тільки про найважливіші аспекти змісту первинного документа та його інформаційний зміст. Індикативність передбачає узагальнене подання матеріалу відповідно до конкретної функції вторинного документа та характеру тексту, що аналізується. До того ж вирішальним є не послідовність викладення матеріалу (як це передбачено в інформативному рефераті), а логіка бібліографічного задуму. Вона полягає у виділенні найголовнішого та найактуальнішого в документі. У такому рефераті немає детальної фактографічної інформації, практичних і теоретичних результатів, висновків. Його основне цільове призначення – «привернути увагу користувача до наукового документа й сприяти вирішенню питання щодо необхідності його використання, тобто виконати завдання представлення документа» [4, с. 258]. Індикативний реферат характеризує зміст, інформаційне наповнення первинного документа, містить нові, корисні відомості. У такому рефераті характеризують ступінь розробки, новизни, актуальності, повноти (докладності) даних, висвітлених у першоджерелі.

Нині виділяють багато інших різновидів реферування, наприклад: монографічне, зведене, аспектне, фрагментне.

Варто зазначити, що монографічний реферат часто називають одноджерельним, оскільки він побудований на основі аналітико-синтетичної переробки інформації, що міститься в одному первинному документі.

Зведеним називається реферат, який містить відомості з низки первинних документів з однієї теми, що викладені у вигляді зв'язного тексту. Зведені реферати звичайно публікують у реферативних збірниках та експрес-інформації.

Реферат, складений за одним чи кількома структурними елементами (розділами, частинами) первинного документа, має великий обсяг і містить різнопрофільну інформацію, називається фрагментним.

Реферати пишуть зазвичай стандартною, клішованою мовою, з використанням типових мовних зворотів на кшталт «важливе значення має», «приділяється особлива увага», «порушують питання», «робимо такі висновки», «досліджувана проблема» тощо. До мовних та стилістичних особливостей рефератів належать слова і звороти мови, що мають узагальнювальний характер. Їм, здебільшого, притаманні неозначено-особові речення, абстрактні іменники, специфічні і наукові терміни, властиві досліджуваній проблемі, слова-професіоналізми, дієприслівникові і дієприкметникові звороти. У рефератів особлива логічність подачі матеріалу і висловлювання думки, певна об'єктивність викладу матеріалу. Усе це пов'язано не з убогістю лексики автора, а зі своєрідністю мови рефератів (особливо вузькоспеціалізованої спрямованості, де переважають професіоналізми, специфічні терміни і звороти) [6].

Процес реферування завершується відповідним оцінюванням роботи. Рецензія, як правило, має враховувати такі чинники:

– рівень ерудованості автора з вивченої теми (сучасність і своєчасність розглянутої проблеми, рівень знайомства автора роботи з актуальним станом досліджуваної проблематики, повнота цитування джерел,

ступінь використання в роботі результатів досліджень і встановлених наукових фактів);

– характер реферату (логічність подачі матеріалу, грамотність автора, правильне оформлення роботи, належна відповідність реферату всім стандартним вимогам);

– особистий внесок автора реферату (додаткові знання, використані під час написання роботи, новизна поданого матеріалу і розглянутої проблеми, рівень володіння тематикою та наукове значення досліджуваного питання).

Отже, реферування – це інтелектуальний творчий процес, що потребує осмислення, аналітико-синтетичної переробки інформації та створення нового документа – реферату, який має специфічну мовностилістичну форму. Реферативна інформація сприяє найбільш повному та точному складанню пошукових образів документів, є основою для укладання бібліографії та засобом міжнародного обміну інформацією.

Джерела та література

1. Карташов Р. Про створення реферативних журналів України / Р. Карташов // Вісник книжкової палати. – 1996. – № 1-2. – С. 27–30.

2. Коханова І. Реферування документів як затребувана сфера інформаційної діяльності / І. Коханова // Вісник книжкової палати: науково-практичний журнал. – 2009. – №2. – С. 31–32.

3. Кубах А.І. Рекомендації до підготовки рефератів / А.І. Кубах. – Х. : ХНАМГ, 2007. – 16 с.

4. Кушнарєнко Н.М. Наукова обробка документів: підручник / Н.М. Кушнарєнко, В.К. Удалова. – К. : Знання, 2006. – 334 с.

5. Сорока М.Б. Національна система реферування української наукової літератури [Електронний ресурс] / М.Б. Сорока. – К. : НБУВ, 2002. – 209 с.

6. Реферування в роботі секретаря-референта [Електронний ресурс] – Режим доступу: studopedia.su.

Анастасія Самсоненко, Тетяна Устименко
Наук. керівник – к.філол.н., доц. Мізіна О. І.
м. Полтава

З ІСТОРІЇ КЛАСИФІКАЦІЇ ДОКУМЕНТІВ

Пріоритетним напрямом документознавства як науки, що вивчає документ, його історію, теорію та практику, є розроблення класифікації документів. Цей напрям пізнання документів має давнє походження [1, с. 35]. Першою спробою класифікації документів у логічній послідовності на групи, підгрупи й більш дрібні частини був розподіл, що ґрунтувався на ознаках змісту документа та його тематиці. Ця система була розроблена у 1876 р. американським бібліографом Мелвілем Дьюї. В основу системи було покладено Десяткову класифікацію. Класифікація Дьюї (ДКД) широко застосовувалась у бібліотеках США та Англії. У системі Дьюї вся сукупність знань поділялася на 10 основних класів, а галузі знання – на дисципліни, які в свою чергу позначалися десятковим методом. ДКД характеризувалась досить